

UNIDADE DE ACCIÓN CONTRA O MOBBING DENDE O PLURALISMO ASOCIATIVO

M^aJosé Blanco Barea.

Avogada

Javier López Parada

Interventor de Adstración Local

INTROITO: “ A liberdade ideolóxica e a diversidade de asociacións contra o mobbing son baséesa para o consenso social e o estudo multidisciplinar do acoso moral no traballo. Non hai perigo en exercer o dereito de asociación desde o pluralismo ideolóxico.”

I.- Introducción: Concepto sociojurídico de Asociación, entre o asociacionismo, o dereito de asociación, e o interese público ou privado nun Estado Social e Democrático de Dereito. II- As Asociacións como entidades integrantes do Terceiro Sector.- III.- Organización asociativa e prestación de servizos. Estáfalas na prestación de servizos: o sectarismo infiltrado nas organizacións e movementos solidarios. IV.- O concepto de ánimo de lucro e a política de subvencións a asociacións: o reparto de “beneficios en especie” entre os socios e o dereito constitucional a non asociarse. Subvencións a prestacións asistenciais: dobre fraude de lei. A intervención e control administrativo de facto na liberdade de creación de asociacións. IV.- Unha proposta de actuación coordinada: Os Consellos Sectoriais da Lei de Asociacións. A creación dun Centro virtual de documentación, información e debate.

I.- INTRODUCCION: Concepto socio xurídico de Asociación, entre o asociacionismo, o dereito de asociación e o interese público ou privado nun Estado Social e Democrático de Dereito.

Non cabe dúbida de que o movemento asociativo contra o mobbing en España é o que está impulsando os estudos multidisciplinares, a actividade lexislativa e a percepción da realidade polos Xulgados e Tribunais, criterio que serve de base para a interpretación do Dereito.

En palabras de ADELA CORTINA “... pero imos a permitirnos aventurar unha hipótese, que é todo menos desatinada: a felicidade se foi reducindo a benestar.

Fixémonos moi modestos nas nosas aspiracións e xa non soñamos coa felicidade (iso son 'palabras maiores'), senón, como máximo e no máis ambicioso dos casos, coa calidade de vida, cun prudente estar ben, ao que se lle fai moi costa arriba preocuparse pola xustiza.

'O que estiga bé, que non é menege', dicimos na miña terra como obviedad esmagante. Por que habería de moverse o que está ben? Deberían moverse, segundo o

dito, os que están mal ... Desde a sabedoría de 'o que estiga bé' son só eles os que han de moverse, os que han de presionar, sen cómplices, sen máis compañeiros de viaxe que os tamén sufrientes, nunha humanidade escindida entre os 'bienestantes' e o resto. Quen debe ocuparse dos 'malestantes'? Aquí aparece unha desas cómodas divisións do traballo en sectores sociais, tres neste caso, que resultan tan apropiadas para manuais e

charlas. O primeiro sector, o do poder político, debería ocuparse de defender os dereitos humanos e os restantes compromisos dos Estados, que compoñen cuestións básicas de xustiza....O segundo sector, o da economía (o 'mercado'), está composto polas entidades que desenvolven actividades con ánimo de lucro e son controladas por propietarios privados ou públicos. Curiosamente, adoita entenderse que este sector está exento de toda responsabilidade que non sexa a de 'xerar riqueza', coma se non importase a forma en que a produce, coma se non fose tarefa súa produci-la aumentando a liberdade de todos e cada un dos seres humanos, que é o que esixe unha economía situada no comezo do terceiro milenio e, polo tanto, lexitimada na súa actividade só se promove o marco de xustiza en que se atopa inscrita. O mercado non é só un mecanismo, senón unha actividade institucionalizada, suxeita ás esixencias de xustiza do seu tempo.

Por último, entra en liza o terceiro sector, tamén chamado 'sector social', 'sector independente', ou 'sector privado non lucrativo'. É, polo momento, un certa caixa de xastre no que se inclúen as entidades que se caracterizan por non ser gobernamentais nin perseguir fins lucrativos. Ao non entrar propiamente nin no campo do dereito público nin no do privado, se lles acaba definindo de forma negativa, indicando que nin son gobernamentais ('ONG') nin son lucrativas ('non profit', ou 'sen afán de lucro', por dicilo en román paladino).

Pero caracterizar as cousas polo que non son non só revela unha esmagante falta de imaxinación, senón tamén unha innegable falta de identidade por parte do así nomeado, que non produce senón confusión. Como se dixo en ocasións, a este terceiro sector pertencen as hermanitas da Caridade e o Ku-Klux-Klan, as fundacións das grandes entidades bancarias e as asociacións de axuda ao Terceiro Mundo. De aí que vaia sendo tempo de caracterizar positivamente ás organizacións do terceiro sector que compoñen o mundo do voluntariado polo que son e polo que se propoñen, como 'organizacións solidarias', que apostan pola solidariedade non por coacción, non por afán de lucro ou de imaxe, senón por algo tan enxebre como que dálles a real gana. Por sobreabundancia do corazón, porque non conciben a súa felicidade como benestar, senón como unha 'palabra maior' que non pode pronunciarse se non é a través da realización da xustiza; a través –indo aínda máis lonxe– da satisfacción daquelas necesidades humanas que nunca poderá reclamarse como un dereito e á que nunca corresponderá un deber.

Desde a indignación diante da inxustiza com–padecida, desde o cosufrimiento cos maltratados, a lóxica de 'o que estiga bé' faise pedazos e queda en estupidez palmaria, en inhumanidad manifesta. Propoñer proxectos concretos de felicidade que inclúan como innegociable a xustiza, lembrar á política e a economía as metas polas que cobran lexitimidade, sacar ao van situacións de marxinação e saírilles ao paso desde a real gana é –ao meu xuízo– a gran tarefa do

voluntariado. Pero tamén éo satisfacer esas necesidades de esperanza, de consolo, de tenrura, de sentido, que nunca poderán reclamarse como un dereito ('para iso pagamento impostos'), nunca poderán satisfacerse como un deber. Amén dos deberes existen as obrigas, as apostas de quen se senten obrigados a outros porque se senten ligados e non poden concibir a súa felicidade senón con eles...”

O asociacionismo é inherente á actividade social humana. En España foi o Código civil de 1889 o que recoñeceu por primeira vez a capacidade civil, verdadeira personalidade, ás entidades colectivas. Ata entón fora a Xurisprudencia a que permitiu que estas agrupacións tivesen capacidade para adquirir e posuír bens. Fundamentado nos principios da desamortización, se viñeran impondo restricións ás persoas xurídicas, sobre todo no que fai á adquisición de bens inmobles. Tratábase de impedir a acumulación da propiedade das chamadas “mans mortas”. Por esta razón, os artigos 37 e 38 do Código civil someten a capacidade civil das persoas xurídicas ao disposto nas leis e nas regras da súa constitución. E concretamente respecto das asociacións declárase que a capacidade civil se regulará polos seus estatutos, dispoñendo que en caso de establecementos de beneficencia estarase ao disposto nas leis especiais. As asociacións segundo o artigo 35 e 37 do CC son persoas xurídicas que poden ter un interese público recoñecido pola lei, ou un interese privado, en cuxo caso se rexerán polas normas do contrato de sociedade. Esta explicación argumenta a noso entender que as asociacións sexan concibidas como agrupacións que non perseguen ánimo de lucro, pois se fano, convértense en sociedades.

Como recoñece GARRIDO FALLA “os artigos 35 e 37 do CC foron moi criticados pola doutrina, que entende que son equivocados e pouco claros... sen embargo están redactados cunha técnica impecable, pois distingue implicitamente as persoas xurídicas publicas (Corporacións), das persoas xurídicas privadas, ben sexan de interese público (Asociacións e Fundacións), ou ben de interese privado (Sociedades civís e mercantís)”. O concepto de interese público en palabras de LOPEZ NETO correspóndese con “interese ou utilidade de todos, ou polo dun grupo, en contraposición a xuros privados ou persoais”. É, segundo GARCIA TREVIJANO un fin para “ non para recibir uns beneficios e gozar duns servizos, senón para favorecer a terceiros” . O TC a propósito dun recurso de amparo nun asunto sobre expulsión dun socio, distingue as asociacións de interese privado das de interese público, afirmando respecto a estas últimas que:

TERCEIRO.– O o devandito ata agora refírese ao que puidesen chamarse asociacións puramente privadas. Unha situación distinta xurdiría se a expulsión do socio, por limitarse ao suposto que aquí interesa, producísese nunha asociación que, aínda sendo privada, ostentase de feito ou de dereito unha posición dominante no campo económico, cultural, social ou profesional, de xeito que a pertenza ou exclusión dela supuxese un prexuízo significativo para o particular afectado. Pero non é o caso no recurso aquí examinado.

A Constitución española de 1978 viño a recoñecer como fundamental o dereito e a liberdade de asociarse, no artigo 22. O asociacionismo, o dereito e a liberdade de asociarse teñen nun Estado social e Democrático de Dereito unha función principal, ao

meu o noso modo de ver, no seu aspecto colectivo, mais alá da esfera individual do ser humano, pola contribución ao impulso e desenvolvemento dunha sociedade máis xusta, solidaria e non discriminadora, que nace da propia comunidade.

Desta maneira, o dereito fundamental de asociación non se concibe no noso sistema xurídico respecto de unións de persoas con fins lucrativos. Posiblemente herdeiros da política de desamortización, a lexislación e xurisprudencia españolas exclúe el ánimo de lucro do concepto de asociación, en contraposición a outros ordenamentos xurídicos como o italiano. Mas concretamente, en palabras do TC o decisivo non é se se trata dunha sociedade ou dunha asociación, senón que o esencial é se a ...cuestión que atinxe sobre todo ao contido de dereitos patrimoniais..cae fóra do dereito de asociación...”. Xa que logo o TC admitiu a posibilidade de que se conculque o dereito de asociación cando se lesiona un dereito de natureza asociativa dentro dunha sociedade mercantil:

Sen embargo, e aínda se admitise esa apertura de fins do dereito fundamental de asociación, este só podería invocarse naqueles casos en que realmente aparecese vulnerado o contido do devandito dereito. Pero nas sociedades mercantís e, en particular, nas sociedades de capitais, cuxa forma máis característica é a sociedade anónima, predomina fronte ás relacións derivadas da unión de persoas, as nadas da unión de capitais, polo que, sen excluír a posibilidade de que en determinados casos poida producirse unha lesión do dereito de asociación respecto a este tipo de sociedades, é necesario expoñer en cada suposto se o dereito de que se trata e que se entende lesionado é efectivamente de natureza asociativa ou ben ten un carácter preferentemente económico. No presente recurso a posibilidade ou non de que un acordo social reduza sen indemnización as facultades do usufructuario, entre elas a de subscripción preferente de novas accións, e aumente conseguintemente as do nó propietario, expón unha cuestión que atinxe sobre todo ao contido de dereitos patrimoniais que se recoñece no art. 33.3 CE e cae polo tanto fóra do dereito de asociación e do ámbito do recurso de amparo.

Este é o sentido da recentemente promulgada Lei de Asociacións, LEI ORGÁNICA 1/2002, de 22 de marzo, reguladora do Dereito de Asociación, que en seu Exp. Motivos declara expresamente:

.. As asociacións permiten aos individuos recoñecerse nas súas conviccións, perseguir activamente as súas ideais, cumprir tarefas útiles, atopar o seu posto na sociedade, facerse oír, exercer algunha influencia e provocar cambios.

Ao organizarse, os cidadáns dótanse de medios máis eficaces para facer chegar a súa opinión sobre os diferentes problemas da sociedade a quen toman as decisións políticas. Fortalecer as estruturas democráticas na sociedade reverte no fortalecemento de todas as institucións democráticas e contribúe á preservación da diversidade cultural.

Neste sentido, a lexislador debe ser especialmente consciente, ao regular o dereito de asociación, do mandato contido no artigo 9.2 da Constitución, que deriva directamente

da configuración do noso Estado como social e democrático de dereito. É neste marco legislativo onde a tarefa asignada aos poderes públicos de facilitar a participación dos cidadáns en todos os ámbitos sociais está chamada a atopar o seu principal expresión. Esta filosofía impregna toda a norma, xa que un dos instrumentos decisivos para que a participación sexa real e efectiva é a existencia dun asociacionismo vigoroso. Iso debe facerse compatible co respecto á liberdade asociativa e coa non inxerencia no seu funcionamento interno, para que baixo o pretexto do fomento non se cobijen formas de intervencionismo contrarias á nosa norma suprema.

II. A presente Lei Orgánica, seguindo a nosa tradición xurídica, limita o seu ámbito ás asociacións sen fin de lucro, o que permite deixar fóra do ámbito de aplicación da mesma ás sociedades civís, mercantís, industriais e laborais, ás cooperativas e mutualidades, 11982 Martes 26 marzo 2002 BOE núm. 73 e ás comunidades de bens ou de propietarios, cuxas finalidades e natureza non responden á esencia comunmente aceptada das asociacións, sen prexuízo de recoñecer que o artigo 22 da Constitución pode proxectar, tangencialmente, o seu ámbito protector cando neste tipo de entidades se contemplan dereitos que non teñan carácter patrimonial.

Tampouco poden incluírse as corporacións chamadas a exercer, por mandato legal, determinadas funcións públicas, cando desenvolvan as mesmas. Doutra banda, a ilicitude penal das asociacións, cuxa definición corresponde á lexislación penal, constitúe o límite infranqueable de protección do dereito de asociación.

Desde o noso punto de vista o papel das asociacións de afectados en España esta gravemente hipotecado por unha carga herdada dun sistema político anterior, cuxa carga por mais que está cancelada desde a promulgación da Constitución, non hai maneira de eliminala do "Rexistro de Actos de Asociacións e de Administracións". A carga á que nos referimos é a da prohibición do asociacionismo. Se entendemos o dereito á liberdade de asociarse como un dereito a crear asociacións, a non crealas, a asociarse, a non asociarse, a crear federacións de asociacións e a non crealas, ben parece que o sistema político anterior que embargó todas as facultades menos a de asociarse á asociación que a Administración entendese legalizada, segue vixente nese Rexistro de Actos. E así, asistimos a unha privación de feito do pluralismo ideolóxico, e da liberdade de creación de asociacións a través de varias técnicas que, ao final, o que intentan é convencernos de que a unidade de asociación é a única vía para que exista unidade de acción. Interesa e moito ás Administracións que non faia un verdadeiro asociacionismo que poida organizar un movemento social, unha revolución social, porque o que interesa é poder controlar ese impulso renovador da sociedade que só pode vir de mans dos propios individuos agrupados segundo súas plurais e diversas xeitos de entender a vida. Así, recórrese ás mais variadas técnicas, a peor de todas a das "subvencións ás asociacións" para que estas se convertan fundamentalmente nunha "administración de feito asistencial" que cubra o enorme baleiro que a ineficacia administrativa ten nesta materia. Deste modo, as asociacións de afectados van ofrecendo aos asociados toda esa serie de servizos que as administracións non prestan, (terapia psicolóxica, orientación xurídica...). Vanse convertindo así os servizos de servizos de servizos que dependen da Administración que subvenciónaa. Pero hai mais, para garantir que non faia movemento social, recoñécenlles o carácter de

interlocutoras ás asociacións de ámbito mais extenso, e claro, se se quere conseguir dunha Administración algunha mudanza, hai que ser unha gran asociación...total, unha.

Ao final, o terror ao pluralismo, á diversidade, que ten a Administración porque se enfrontaría de verdade á realidade social e aos suxeitos da mesma, que reivindicarían tantas melloras como sexan necesarias, trasládase ao "subconsciente colectivo" e acabamos por creernos que a Asociación debe ser "UNHA, GRANDE E FORTE". Arredor disto se arriman os mais variados tipos de sinvergüenzas que se aproveitan desa conxuntura para convencer aos asociados de que a finalidade por riba de todo é conseguir que a súa asociación sexa únna, GRANDE E FORTE, cando o que verdadeiramente perseguen é ser eles o UN, GRANDE E FORTE.

Centrándonos nas asociacións de mobbing, pretender que o movemento asociativo estea na marxe dunha concreta ideoloxía, e pretender convencernos de que os afectados somos alleos ao pluralismo ideolóxico porque todos queremos o mesmo, da mesma maneira e cos mesmos medios, é considerar aos afectados como unha realidade obxectiva estandarizada, non como suxeitos de dereito. Acaso non somos capaces de falar e entendernos desde plataformas asociativas que teñan bases territoriais e persoais das mais variada gama? acaso o pertencer todos a unha asociación nos fai ser máis capaces do dialogo?

Estamos convencidos de que un movemento asociativo repartido por cada recuncho de cada cidade e pobo, canto mais próximos aos asociados mellor, é a única vía para que se forme unha gran masa destes TODOS agrupados como mellor nos pareza, e reagrupados perante esas cuestións que verdadeiramente nos unen, pero que permita en cada recuncho, unha base asociativa persoal e comprometida que non teña que depender da necesaria organización burocrática das federacións. Implicarse no contacto persoal próximo dos que son o noso contorno mais próximo, saber e poder actuar rapidamente na vila mais pequeno da serra mais afastada do centro urbano, ou na extensa llaneza da meseta española, ou na Illa mais pequena de calquera dos arquipélagos, en onde faia unha pequena asociación que na súa contorna sexa grande: iso sería un movemento asociativo activo e eficaz. Cada dirixente político que estivese á fronte da mais pequena administración local, tería á gran asociación dese pueblecito traballando directamente, persoalmente, ás portas do seu despacho..e así., unha e outra, e outra, e outra....entre TODOS conseguiríamos de verdade impedir que esta cultura de mediocres inoperantes activos acabe co desenvolvemento dunha sociedade plural e pacífica que sabe perfectamente unirse sen necesidade de ser unha, que sabe perfectamente organizarse sen necesidade de reducirse á unidade. Non hai risco algún en exercer os dereitos desde a pluralidade.

II.- As Asociacións como entidades integrantes do Terceiro Sector

AZUCENA PENELAS LEGUÍA e PEDRO CUESTA VALIÑO resumo a orixe e conceptos do Terceiro Sector:

“ Nos setenta, coa irrupción da crise estrutural das economías desenvolvidas,

empézase a falar das Organizacións non Lucrativas (ONL), como organizacións que complementan ou son alternativas ao sector privado (é o caso das Cooperativas, Sociedades Anónimas Laborais, etc.), ou como alternativa ao público, cun gran número de institucións, moitas das cales xa existían e outras que xorden (Asociacións, Fundacións, Institucións Relixiosas, etc.). O seu obxectivo é, unhas veces, prover bens e servizos que aseguren “igualdade de oportunidades” e outras, de mellorar a redistribución das rendas. Tamén, en países volvidos as ONL están xogando un importante papel ao establecer grupos de solidariedade e provisión de servizos para paliar pobreza e axudar ao desenvolvemento (Montserrat e Rodríguez, 1996). Sen embargo, o conxunto de fenómenos sociais incluídos no sector de Organizacións non Lucrativas, lonxe de constituír un feito social novo no seu contido, constitúen unha forma nova de estruturación social dun fenómeno tan antigo e común ás sociedades como a solidariedade.

CONCEPTO DE SECTOR NON LUCRATIVO Perante este fenómeno, onde como termos claves poderían incluírse a solidariedade, voluntariedade, inexistencia de lucro, existe un único concepto para definilo? O certo, é que nos atopamos moitas veces cun contido que en ocasións é reducido a unha as súas manifestacións sociais (por exemplo, cando se lle identifica coas ONG) outras, ampliado indiscriminadamente. Esta imprecisión terminolóxica fai que se recorra a unha serie de termos solapables pero non identificables (Ruiz Olabuénaga, 2000a) .

Desde a perspectiva económica, os enfoques teóricos máis relevantes sobre estudo das Organizacións Non Lucrativas son o enfoque da Economía Social de tradición europea e o enfoque do Terceiro Sector de tradición anglosaxona (Defourny, 1994; Sajardo, 1996).

Segundo o enfoque europeo, o Sector Economía Social está composto por sociedades, principalmente cooperativas, mutuas e asociacións, baixo os seguintes principios: finalidade de servizo os membros ou á colectividade máis que de beneficio, autonomía de xestión, procesos de decisión democrática, primacía das persoas e do traballo sobre capital no reparto de beneficios. O enfoque anglosaxón propón que Terceiro Sector está composto por aquelas organizacións formalmente constituídas, de carácter privado, con autogoberno, que incorporan traballadores voluntarios, organizacións que poden obter beneficios, pero non poden distribuír estes beneficios entre os seus propietarios ou membros, senón investilos na actividade da entidade (Salamon e Anheier, 1994),.

Polo tanto, desde o punto de vista económico non existiría ningún participante dereito á apropiación de beneficio se é que existe. As ONL non se crearían para a obtención de beneficios monetarios individuais dos seus membros, diferenza dunha empresa.

Desde o contexto legal, este trazo tamén define ás ONL, xa que se expresa a imposibilidade de repartir o beneficio económico entre os que dirixen a organización. Sen embargo, esta definición é o suficientemente ampla como para detectar diferentes tipos de organizacións segundo a repercusión interna ou externa das súas actividades, ou segundo o interese particular ou xeral dos seus membros.

En primeiro lugar, aquelas que se dedican á produción de bens e servizos en beneficio dos seus membros, e segundo lugar, aquelas que a produción de bens e servizos se dirixe a persoas alleas. Non obstante na realidade atopan outras situacións

intermedias (Marcuello, 2000).

Terceiro sector: definido de forma diferenciada respecto aos outros tres sectores institucionais para reivindicar o seu papel como axente xerador de benestar social. Termo empregado inicialmente por autores americanos (etzioni, levitt, nielsen) e reforzado pola comisión filler (1975) que cada vez é máis empregado por investigadores europeos, para expresar unha alternativa ás desvantaxes asociadas á maximización de beneficios e á burocracia estatal, combinando a flexibilidade e eficiencia do mercado coa equidade do sector público.

Sector non lucrativo: denominación empregada comunmente en estados unidos que salienta na non persecución do lucro nin de beneficios para os seus membros, vía á suxeición ao principio de non distribución de beneficios (pndb).”

CLASIFICACIÓN INTERNACIONAL DAS ONL (ICNPO)

1) cultura, deporte e ocio:

— Inclúe teatros, museos, zoos, aquariums, sociedades históricas e culturais, Clubs deportivos, sociais, de servizos.

2) educación e investigación:

— inclúe escolas primarias, secundarias, educación universitaria, profesional, De adultos e continua, institutos de investigación.

3) saúde:

— inclúe hospitais, centros de rehabilitación, institucións de saúde Mental, preventiva, emerxencia, ambulancias voluntarias.

4) servizos sociais:

— inclúe servizos para a infancia, para a mocidade, para a familia, para minusválidos, para terceira idade, para refuxiados, Para sen fogar, servizos de emerxencia e axuda.

5) medio ambiente:

— inclúe protección, conservación, limpeza, restauración medioambiental, protección de animais e da natureza.

6) desenvolvemento comunitario e vivenda:

— inclúe organizacións de comunidades, de barrio, de desenvolvemento doméstico e social, de vivenda...

7) dereitos civís, asesoramento legal e político:

— inclúe asociacións cívicas, grupos de dereitos e liberdades cívicas, de dereitos humanos, de servizos legais, de Prevención de crimes, de rehabilitación de delincuentes, de defensa do consumidor, organizacións políticas.

- 8) intermediación filantrópica e promoción do voluntariado:
— inclúe fundacións de recolección e distribución de fondos, plataformas de voluntariado.
- 9) actividades internacionais:
— inclúe programas de axuda, intercambio, desenvolvemento, de dereitos humanos, prol paz.
- 10) relixión:
— inclúe igrexas, sinagogas, mesquitas e outros centros de culto.
- 11) asociacións profesionais e sindicatos:
— inclúe asociacións de empresarios, profesionais, obreiros.
- 12) outras:
— inclúe mutualidades de previsión social.

O Proxecto de estudo comparativo do sector non lucrativo da Universidade Johns Hopkins refírese ao convencemento de que a solución aos novos problemas dificilmente poderá vir só da man dos Estados. Nesta situación, esas institucións libremente emanadas da sociedade civil, sen ánimo de lucro e co obxectivo de traballar polo benestar xeral, que integran o que se denominou o Terceiro Sector, teñen hoxe unha oportunidade de incuestionable transcendencia. Estas entidades poden expresar as preocupacións cidadás, esixir responsabilidade dos poderes públicos, promover a comunidade, cubrir necesidades insatisfeitas e, en xeral, mellorar a calidade de vida.

O ditame do Comité Económico e Social da Unión europea sobre "A cooperación coas asociacións de solidariedade como axentes económicos e sociais no ámbito social" (98/C73/23) Diario Oficial das Comunidades Europeas C73 do 9.3.98, di así:

«O "terceiro sector" é tamén aquela parte da economía na que o desexo de participación dos cidadáns exprésase directamente, isto é, sen relación con xuros económicos nin estatais. En todos os países da Comunidade existen en xeral "sociedades de persoas que se caracterizan pola adhesión persoal, libre e voluntaria dos seus membros, sen contribución ao capital social e sen ánimo de lucro individual. Entre elas distínguense tres tipos: cooperativas, mutuas e asociacións. Nos dous primeiros casos, a adhesión garante o dereito a servizos e prestacións. Este non é en absoluto o caso para as asociacións, que poden actuar tamén a favor de persoas que non sexan membros.

A actividade das asociacións de solidariedade diríxese fundamentalmente a un público non específico. Os receptores das prestacións son persoas que sofren determinados prexuízos sociais ou ben cidadáns que necesitan axuda social temporal ou permanente. As prestacións non responden a ningún interese lucrativo e polo tanto

non poden seleccionarse de acordo con criterios de economía de mercado. O desafío actual das asociacións de interese xeral consiste na comercialización sistemática da satisfacción de necesidades sociais. Se as asociacións de interese xeral estivesen totalmente expostas á competencia irrestricta con prestameiros orientados ao beneficio, só actuarían –conforme ao seu obxectivo– nos sectores nos que a prestación de servizos sociais resulta lucrativa. As asociacións de solidariedade dificilmente poderían desempeñar nesas condicións a función de protección social xeral, debido, entre outras cousas, ao alto nivel de gastos que comporta.

Agora ben, as asociacións de solidariedade non son simples prestameiras de servizos sociais; a súa pertenza ao "diálogo civil" se pon precisamente de manifesto na súa colaboración cos voluntarios, aspecto constitutivo das asociacións de solidariedade. O compromiso social voluntario do maior número posible de cidadáns é indispensable para a construción e o desenvolvemento da comunidade social. O principio da subsidiariedade cobra vida baixo diversas xeitos: Grupos de autoayuda, axuda veciñal, axuda laica, axuda non remunerada, compromiso cidadán, en parroquias ou asociacións seculares, etc. As asociacións de solidariedade son puntos onde concéntrase esta solidariedade.»

RODRIGUEZ-ARANA define o principio de subsidiariedade "..., principio do que se dixo que non é máis que unha palabra longa para resumir dúas ideas simples: que a autoridade debe exercerse no nivel máis adecuado para a máis eficiente aplicación das medidas de que se trate; e que o Goberno, de calquera clase, debe completar, non substituír, a acción dos individuos e dos corpos intermedios. O principio de subsidiariedade, pois, está na entraña do Estado Social e Democrático de Dereito e confirma a idea de que o Estado, os Poderes Públicos, existen para servir ao cidadán e non o cidadán para o Estado. Ademais, e iso é importante, ese servizo debe prestarse da forma máis eficaz e por quen sexa máis eficaz, precisamente para conseguir calidade no servizo aos cidadáns.

A subsidiariedade postula que, en principio, a ordenación política administrativa e os correspondentes ordenamentos xurídicos constrúanse de embaixo arriba, resolvendo en cada nivel canto sexa posible, o máis perto da base e dos lexítimos xuros correspondentes .”

III.- Organización asociativa e prestación de servizos. Estáfalas na prestación de servizos: o sectarismo infiltrado nas organizacións e movementos solidarios.

A incidencia do Terceiro Sector na economía é evidente, ANTONIO JIMÉNEZ LARA , afirma que o sector non lucrativo é unha forza económica importante e crecente en España, que representa unha parte significativa do PIB e do emprego.

Un gasto anual de 2,8 billóns de pesetas. Incluso excluindo a compoñente relixioso, o sector non lucrativo español contaba no 1995 con gastos operativos por importe de

2,8 billóns de pesetas, o equivalente ao 4 por cento do PIB. Se se inclúen tamén os gastos de capital, a cifra ascende a 3,2 billóns (4,6% do PIB).

Un importante xerador de emprego. O sector non lucrativo español ocupaba, no 1995, o equivalente a 475.179 traballadores remunerados a xornada completa. O emprego xerado polo sector non lucrativo supón sete veces o número de empregados da maior empresa privada de España, Telefónica, que tiña no 1995 68.380 empregados.

Un importante volume de traballo voluntario. O sector non lucrativo español canaliza un considerable volume de esforzo voluntario. De feito, aproximadamente o 9,8% da poboación adulta española afirma dedicar parte do seu tempo a colaborar con organizacións non lucrativas. Isto equivale a outros 253.599 empregados a xornada completa, co que o total de empregados a xornada completa traballando en organizacións non lucrativas en España supoñería 728.778, o 6,8% do total do emprego non agrario en España.

Unha das categorías que aparecen na clasificación ICNPO é a formada polas ONL que ofrecen servizos sociais. que se cifran nun total de 7.922 organizacións, é dicir, o 3,1% do ONL que se atopan en España. Estas 7.922 ONL de servizos sociais, o 81,7% están clasificadas asociacións (6.472) e o 18,3% fundacións (1.450). Este tipo de organizacións ofrecen múltiples servizos sociais. Son tres as funcións das ONL que ofrecen servizos sociais: en primeiro lugar, detectar necesidades sociais e realizar presión poderes públicos para emprender actuacións que palien esas necesidades; segundo lugar, suplir, se é o caso, aqueles servizos sociais públicos que resulten ineficaces; e en terceiro lugar, unha asistencia complementaria ofrecendo servizos sociais alí onde non chega o Estado.

A necesidade de financiamento das Entidades non lucrativas, propiciou a aparición no mercado de empresas especializadas na captación de recursos destinados a causas solidarias. Atopámonos diante das primeiras iniciativas de fundraising, técnica que se vén desenvolvendo en países como Estados Unidos ou Gran Bretaña desde fai décadas. En España é un servizo novo aínda por explotar. É preciso traballar con sutileza para conseguir o equilibrio entre os criterios éticos da organización e a filosofía da empresa. A achega da súa experiencia neste ámbito será primordial para que o acordo chegue a bo porto.

Estas empresas de consultoría poñen de manifesto que existen unha diversidade de organizacións non lucrativas, e saber escoller a axeitada é imprescindible. LOPEZ NETO xa puxo de manifesto que cando para conseguir un fin, os promotores suscítanse estruturar unha organización, adoitan elixir fórmulaa máis fácil, a figura asociativa. Esta decisión é pouco meditada, adoita escollerse por ser a figura mais coñecida e de máis sinxelos tramites de constitución, sen parar en mentes na idoneidade da institución elixida.

Constituír unha asociación é moi fácil, pois o dereito fundamental esixe a mais ampla liberdade para o exercicio do asociacionismo. Sen embargo, sendo necesario que a asociación preste unha serie de servizos, a actividade de tipo patrimonial ou, cando

menos, de servizos, non pode quedar na marxe de todo control administrativo. Xa que logo, sería conveiente que ls Promotores dunha asociación deseñasen un completo proxecto organizativo, un plan de actuación, de maneira que se lle desa a forma xurídica máis eficaz e legal, pero sobre todo, que impedisese que baixo “o monte baixo sagrado do asociacionismo” funcionasen outras entidades, lícitas ou ilícitas, que tanto dano fai ao que verdadeiramente debe ser un movemento asociativo.

En moitas ocasións a verdadeira vontade é fundacional, ou incluso empresarial, e non é estraño que os promotores da asociación se resistan ao intercambio de opinións cos novos asociados, á apertura a outros métodos e obxectivos: a súa idea e motivación inicial que lle levaron a crear a asociación, imponse así cal se de vontade do fundador se tratar. A democracia interna que debe presidir o funcionamento das asociacións substitúese por unha oligarquía que manexa os fíos da asociación, aproveitando sobre todo o “liderado” que exerce o promotor, chegando ao extremo de identificar o interese supraindividual da asociación co do líder, a forza do movemento asociativo coa personalidade emprendedora do Presidente e Xunta Directiva. As críticas e/ou denuncias ao labor destas son tan mal recibidas que incluso se sancionan coa expulsión do socio. Todo iso baixo o “manto sagrado” do dereito fundamental de asociación, intocable, incluso, para os Tribunais que aos poucos foron introducindo o dereito á liberdade de expresión, á tutela xudicial efectiva, os principios básicos dun Estado democrático, na escasa doutrina xurisprudencial sobre asociacións. Por citar algún exemplo:

AP Cádiz , sec. 3ª , S 27-12-1999, rec. 243/1999. Pte: Feliz Martínez, Miguel Angel:

“..E en canto a asociación crea non só un vínculo xurídico entre os socios, senón tamén unha solidariedade moral baseada na confianza recíproca e na adhesión aos fins asociativos, non pode descartarse que os estatutos poidan establecer como causa de expulsión unha conduta que a propia asociación, cuxa vontade se expresa polos Acordos dos seus órganos reitores, valore como lesiva aos xuros sociais. No citado precepto establécese como suposto de feito para que se produza a perda total ou parcial dos dereitos dos socios a comisión dunha falta que "magoe o bo nome da entidade", é dicir, que a faga desmerecer na súa boa fama ou opinión no medio social en que actúa.

CUARTO.- ...é evidente que o actor apelante non se limitou ao exercicio de accións ou ao do dereito á liberdade de expresión, senón que coas súas denuncias a membros da Asociación en canto tales e só a membros, imputándoles a comisión de infraccións penais prexudicou o crédito da Asociación, polo que o xuízo interno de interpretación e de aplicación das regras estatutarias é adecuado, prol cedendo en consecuencia, con desestimación do recurso de apelación interposto, a confirmación da sentenza impugnada.

TC 2ª, S 22-11-1988, núm. 218/1988, Data BOE 22-12-1988. Pte: Latorre Segura, Angel

SEGUNDO.– As anteriores consideracións levan á conclusión de que, efectivamente, a sentenza impugnada vulnera o dereito de asociación da entidade recorrente en amparo en canto invade o dereito de autoorganización que comprende ese dereito. Non se pode obxectar a esa conclusión, como fai a sentenza impugnada, que a interpretación dos textos legais (os arts. 10 e 20 D 1440/1965) "non pode levarse ao extremo de deixar á vontade incondicional e exclusiva dunha das partes, neste caso a sociedade, a subsistencia do contrato respecto aos asociados".

O acto de integración nunha asociación non é un contrato en sentido estrito ao que poida aplicarse o art. 1256 CC, senón que consiste, como se dixo, nun acto polo cal o asociado acepta os estatutos e intégrase na unidade non só xurídica senón tamén moral que constitúe a asociación. No mesmo orde de ideas, tampouco é aceptable a tese do Mº Fiscal de que o dereito de asociación corresponde non só á asociación, senón tamén aos socios, no sentido de que se non se recoñece a posibilidade destes de acceder aos Tribunais para impugnar acordos adoptados de acordo cos estatutos resultaría que os dereitos dos asociados estarían sometidos á vontade unilateral e á interpretación subxectiva dos órganos da asociación.

TERCEIRO.– O o devandito ata agora refírese ao que puidesen chamarse asociacións puramente privadas. Unha situación distinta xurdiría se a expulsión do socio, por limitarse ao suposto que aquí interesa, producísese nunha asociación que, aínda sendo privada, ostentase de feito ou de dereito unha posición dominante no campo económico, cultural, social ou profesional, de xeito que a pertenza ou exclusión dela supuxese un prexuízo significativo para o particular afectado. Pero non é o caso no recurso aquí examinado.

Noutros casos, desgrazadamente, utilízase baséa dunha asociación para que "pseudos profesionais" fagan "o seu agosto", e aproveitándose das necesidades e desinformación dos que foron vítimas de acoso, adquiran notoriedade. O perigo non é xa o dano patrimonial, senón o dano á saúde psíquica dos afectados, e ao verdadeiro coñecemento do que é o mobbing. IÑAKI PIÑEL E ZABALA exprésao así, con rotundidade :

"...CONTRA A PSICOLOGIA BARATA PARA ABORDAR O MOBBING OU DO PREXUDICIAL DOS REMEDIOS PSICOLOGICOS CASEROS

...1) Todo profesional da Psicología debe identificarse debidamente antes de ofrecer como tal (é dicir Psicólogo ou Psiquiatra) consello terapéutico. As persoas que exercen a Psicología en España estan obrigadas a colegiarse para iso e é preceptiva a identificación do Nº de Colexiado como é o do que sinatura estas lineas M-08334 .

2) Para proceder ao consello terapéutico en torno ao Mobbing na miña opinión é imprescindible haber tratado con casos reais de mobbing e non só haber leído os libros de Marie France ou o meu, ou libros sobre actitude mental positiva. O contrario

non fai senón desorientar e desconcertar aínda máis ás vítimas de Mobbing que xa sufriron suficientemente a mans de persoas que non entenden do problema.

3) O dimensionamento ético do problema do Mobbing RESULTA ESENCIAL E IMPRESCINDIBLE PARA A ESTRATEXIA DE AFRONTAMIENTO, E DE RESPOSTA. A posición relativista en casos de violación, asasinato, abuso de menores, maltrato doméstico ou Mobbing son ABSOLUTAMENTE REXEITABLES IMPRESENTABLES ETICAMENTE, ademais de alleas ao código deontolóxico dun Psicólogo.

Non se pode afirmar desde un criterio minimamente formado cá moralidade ou a ética destas agresións é relativa a cada sistema cultural e o que hai que facer é unha mera reevaluación cognitiva- Trátase dunha maneira de xustificar tacitamente o comportamento dos hostigadores.

Situación no mesmo plano ético o comportamento da vítima e o do agresor é ABSOLUTAMENTE REXEITABLE.

4) Os problemas que presenta a denominada actitude mental positiva e os mecanismos de defensa que xera xa foron tratadas no libro que escribín: resumo a miña posición. Pretender que a vítima aproveite a ocasión que lle brinda o Mobbing para que aprenda a resistir, a relativizar, que desenvolva autoeficacia, habilidades sociais, intelixencia emocional ou outras baraturas terapéuticas é coma se á vítima dun accidente de tráfico o médico que lle asiste no lugar do accidente ofrecéselle a oportunidade de estudar anatomía con ocasión dos ósos fracturados e á vista, por efecto do accidente.

A actitude mental positiva diante do Mobbing é altamente tóxica para as vítimas e especialmente demoledora por tacitamente culpabilizadora se é o terapeuta encargado de tratar á vítima. Ao final se culpabiliza á propia vítima de non ver o bo do caso ou de non aproveitar as oportunidades do naufraxio persoal e profesional para gozar da paisaxe. ...”

O perigo pode chegar incluso a que tras unha forma asociativa se enmascaren auténticas empresas, e algo peor aínda, actividades ilícitas, criminais e moi perigosas para a saúde física e psíquica dos individuos. É hora de denunciar o perigo das grandes estafas que se producen a través dun novo sistema de organización sectaria. A desinformación sobre este particular é a mellor baza con que contan estas organizacións internacionais, estruturadas nunha sen fin de pequenos grupos, diseminados por toda a xeografía de cada país, que van facéndose cada vez máis numerosos e que, insistimos, detrás diso ademais do dano á saúde psíquica, o que hai é unha gran estafa patrimonial. Lembremos o caso contra a “Igrexa da Cienciología”. Os feitos se subsumían no código Penal de 1.973, e foron absoltos os acusados.

Hoxe, coa promulgación do Código Penal de 1995, despois de anos de reivindicación das asociacións de vítimas de sectas, o artigo 515 ...asociacións ilícitas, tendo tal consideración:3º) As que, aínda tendo por obxecto un fin lícito, empreguen medios violentos ou de alteración ou control da personalidade para a súa consecución...”, o

fallo da sentenza fose diferente.

As persoas que foron diana de acoso son un branco perfecto para estas actividades que, precisamente xa que logo, é moi fácil que no seo de asociacións lícitas, sen apenas percibilo nin sequera a Xunta Directiva, se infiltran grupos sectarios que mediante técnicas especializadas, conseguen captar a calquera tipo de persoa, porque ninguén quere ser adepto, e ninguén busca unha secta, é a secta a que busca aos adeptos e mediante enganos e estratexias especializadas, atraenos para se. O dano á súa integridade moral é devastador. Ofrécenlles en primeiro lugar apoio psicolóxico e xurídico. Pero unha vez atraídos para seu “cultura”, jamas volverán a ser independentes. O resto das súas vidas responderán ás consignas que graváronlles nas terapias iniciais. A partir de aí, desde unha reunión nunha asociación de veciños, ata o voto nunhas eleccións xerais, ou a elección de membros dunha Xunta Directiva dunha asociación ou dun club deportivo, estará mediatizada por esa “invisible doutrina”. O efecto gravísimo sobre o asociacionismo é que manipulan a reivindicación, a relegan á pasividade, convértenas en instrumentos do poder económico ao que serven (ao que igualmente este sometidos sectores de partidos políticos a cuxo fronte hai alguén que pertence a estas organizacións).

A desprotección, se acrecienta coa carencia de información sobre o comportamento e actividades sectarias de que adoce a sociedade. Un estudo sobre o represión do fenómeno sectario elaborado por JURISCOPE DE 1998, citando Ditame aprobado e propostas de resolución que a Comisión de Estudo e Repercusións das sectas en España eleva ao Pleno do Congreso de Deputados. Doc. nº 40 803. 01/02/1989, afirma que : “O fenómeno sectario comporta unha gravidade potencial ao da droga, só que con algúns anos por detrás”. En nota marxinal indicamos algunhas ligazóns en Internet para os efectos de información.

IV.- O concepto de ánimo de lucro e a política de subvencións a asociacións: o reparto de “beneficios en especie” entre os socios e o dereito constitucional a non asociarse. Subvencións a prestacións asistenciais: dobre fraude de lei. A intervención e control administrativo de facto na liberdade de creación de asociacións.

No caso das asociacións que se encadran dentro das actividades asistenciais especiais, concretamente as que atenden ás necesidades das persoas que foron acosadas, é imprescindible proporcionar aos asociados aqueles servizos que a Administración Pública non cobre. Mutuayuda, asistencia psicolóxica, xurídica, médica, información, etc. Diante da carencia de medios xorde como principal fonte de financiamento as subvencións públicas e achegas de empresas privadas relacionadas co sector. A necesidade percíbese tan extrema, que se acepta calquera fórmula con tal de que poida, aínda que sexa remotamente, parecerse a un servizo digno e eficaz. A través do voluntariado e dos contratos formativos, poñen en marcha verdadeiros centros de atención psicolóxica, xurídica, médica, rehabilitación, etc. A falta de especialización e

de medios idóneos se suple cunha ilusión e empeño que, á sobremesa, pode relegar ao movemento asociativo reivindicativo a un segundo plano, detrás do conformismo.

É moi interesante o documento “Estudo sobre a evolución das actividades e sistemas de organización das entidades non lucrativas” elaborado por FORCEM. Na análise que efectúa explica a situación, distingue a acción social do que chama acción profesional. Aquela

“...parte dun diagnóstico previo (sistémico), no sentido de que o sistema crea diferencias ou problemas que son subjetivados en xente que necesita de persoas, e de medios, e ao que o sistema proporciona, feble e fugazmente, outras persoas e medios para paliar ditas diferencias ou problemas.

Créase así un discurso fundamentalmente subxectivo, no que ao suxeito da necesidade lle responde o suxeito solidario. Pasou a época na que a diagnose do funcionamento interno do sistema e conciencia crítica respecto dos seus abusos e carencias reclamou unha acción colectivista, revolucionarios, non subxectiva. Neste momento histórico, postas en crise as ideoloxías e as formas de facer "perante sistema", é a acción privada, persoal, a que move a acción social.

Así, existe un suxeito, que sente a necesidade dun compromiso, que se sente motivado nunha cara a cara coa necesidade doutro suxeito, e que se describe así mesmo (ou así mesma) próxima ao que se chamaba e aínda se chama "inquiétude social".

Dunha maneira difusa este discurso está construído sobre os restos dunha valorización da acción directa e do diagnóstico estrutural dos problemas sociais que trae consigo a economía capitalista. Pero é a súa herdeira analóxica: xa ninguén critica ao sistema como principio do discurso, sinxelamente actúase polo ben doutro. A necesidade propia do suxeito que actúa no social, expresividade como de igual potencia coa recente na "víctima" dunha necesidade concreta: é dicir, o que necesitaba algo ten resposta no ser solidario, no suxeito solidario; pero o seu xesto solidario defínese a si mesmo nesa necesidade de resposta que lle é demandada.

A acción social, polo tanto, defínese como unha relación intersubjetiva situada nos aledaños da carencia sistémica pero sen cuestionarse a profundidade ou a causa do dano sistémico. Simplemente, respóndese a unha demanda doutro.

A organización resultante deste discurso é unha organización ideolóxicamente marcada e cunha estrutura de valores moito máis decisiva que as súas características organizativas ou de funcionamento pragmático. Dunha organización deste tipo espérase unha sorte de empatía, de pasividade. Pasividade no sentido de non regular a interacción entre os suxeitos senón en ofrecer o atrezzo, o aparello necesario, para o encontro entre o suxeito da demanda e o suxeito da acción social.

Esta posición non é inxenua. Sabe que as organizacións son organizacións e impoñen a súa propia mediación. Pero estamos falando de discursos en puridade. Cando a praxis organiza, regula e clasifica a acción, os suxeitos que ostentan este discurso sentiranse maila gusto dentro da organización canto máis perto se atope este dese verniz empático e pasivo que permítalles ser protagonistas...

O modelo de organización, polo tanto, das entidades que responden a este discurso é ideolóxico, pero non orientado; ten unha escala de valores moi definida, pero non distingue entre relixioso e laico; pode ser cumprido pequena: as cuestións que a praxis cotiá responde a valores concretos, a unha ideoloxía concreta do "que podo facer" e a unha formulación resumido na necesidade da resposta a unha necesidade. A un "eu" que actúa sobre un "ti" que demanda a ese eu.

Claro, que aquí morreu o xuízo estrutural (sistémico) dos problemas: os sistemas xa non son o problema para este discurso, porque ninguén cre xa-se non remotamente-que poida cambiarse.

A acción social como acción profesional caracterízase porque a necesidade está alleada, objetivada como "estrutura da necesidade", como problemática concreta, sometida á praxis e ás regras da normativa dun fenómeno latu sensu.

Neste corte histórico no que se desenvolveu a investigación, os actores que falan neste discurso sitúanse nunha lóxica do mercado. Cualificámola de "profesional" porque se trata das mesmas dimensións: o fenómeno da necesidade social require accións sociais objetivadas, estruturadas e adaptadas a modelos tan estandarizados e estruturados como sexa posible.

Falamos-e eles falan-dunha alienación porque ten que ver coa lóxica da definición estrictamente marxista desta estremeira, curiosamente derivado en modelos organizacionais e en praxis de acción que se moven na esfera liberal e neocapitalista, polo menos nos seus termos de indefinición. É dicir, que cando existe unha necesidade social, está arrebatada aos suxeitos da experiencia da devandita necesidade, enajenándola, objetivándola, como un problema medible e tratable en termos de praxis estrutural.

É así como xorde nos suxeitos que describen a acción social como unha acción altamente especializada que requiren respostas estandarizadas, matizadas de acordo con modelos profesionais no sentido de coñecemento do problema, diagnose e intervención cualificada. Sendo dita cualificación tamén atolada do suxeito que actúa, que debe responder e actuar sobre dita estrutura de necesidade de acordo cuns protocolos estandarizados na súa definición, diagnose, metodoloxía e avaliación. Tan é así que o voluntarismo e a ideoloxía están nun mundo completamente aparte, inintelixible, que só leva a accións que estas persoas xulgan bienintencionadas pero, por definición, ineficaces.

Unha organización que responda ou trate de responder a un problema social non diferénciase conceptualmente en nada dunha organización que actúe sobre calquera outro sector ou aspecto da vida produtiva, económica ou vital da nosa cultura. O sentido da acción organizativa e é aquí un principio anterior ao valor do problema sobre o que se actúa, das súas dimensións obxectivas (aínda que non humanas). É un esforzo por facer por illar o problema como problema, independentemente da súa orixe ou destino humanitario, das causas estruturais ou dos horizontes utópicos.

O documento continúa analizando como se perciben a si mesmas as persoas que traballan nas chamadas entidades non lucrativas, como perciben o seu traballo e, nun terceiro momento, describir como perciben a entidade para as que traballan. Deste

modo establece varias tipoloxías de traballadores, distinguindo os voluntarios que son os que dedica o seu tempo libre, estruturado en torno ao valor á dedicación e a necesidade. Teñen un discurso absolutamente mítico que logo dará lugar a problemas, precisamente de identidade cando a relación ideal se someta a resposta á práctica cotiá. Non consideran que traballan senón que teñen unha dedicación, absolutamente altruísta, e polo tanto, sempre é absolutamente correcto. Ademais considérase que non fai falta saber, senón querer facer: as tarefas considéranse indispensables pero a vontade a "boa vontade" a que conta.

Este "mito da pureza" do voluntariado está sometido a tensións da praxis cotiá. Cando se parte dun eu ideal tan puro, unha resposta tan pura a pura necesidade, é lóxico que o referente cotián faga espertar o conflito:

Por outra beira está o traballador contratado, que pola súa vez pode ser un traballador con valor engadido, que se considera a si mesmo alguén que non está desempeñando un labor calquera. Isto é especialmente importante, posto que seu eu está construído en relación co valor engadido do seu traballo. A definición do devandito valor engadido é precisamente, a que parte do discurso do voluntario: a resposta á demanda de persoa necesitada a esixencia dunha gratificación de dedicación, que o seu traballo esixe "algo máis", unha disposición persoal diferente. Fronte ao voluntario, o traballador contratado cobra por traballar pero é consciente de que debe dedicar parte a súa conciencia, do seu labor, do seu benestar a esa gratificación de valor que reclama seu eu ideal, clónico do que posúe o voluntario. O prezo que paga é o esixirse mais a si mesmo, e o temor a non estar á altura, non no seu desempeño laboral, senón en relación cos que tomaron o seu traballo.

Outro tipo de traballador contratado é o profesional, que se consideran a si mesmo desempeñando unha actividade profesional nun campo laboral non valorado. Respecto dos traballadores con valor engadido ao seu traballo, os profesionais son o extremo oposto e en parte a réplica conflictiva. Neste sentido a súa vida laboral nada ten que ver coa súa vida persoal, polo que a súa identidade como traballadores non se pon en xogo no campo da acción social. Non se trata de que non sexan solidarios, ou sensibles, trátase de seu eu privado e na esfera persoal elixen como e cando sumarse ou non accións sociais. Os traballadores do valor engadido e os traballadores voluntarios se diferencian dos traballadores profesionais por diversas razóns, como recolle o documento citado, pero interesa para os efectos de este relatorio resaltar o criterio diferencial que baséase a percepción que das entidades non lucrativas teñen os distintos tipos de traballadores. Así o voluntario e os traballadores do valor engadido non acceden ou non comprenden a complexidade do mundo da entidade non lucrativa, que incluso tenden a identificalas plenamente coas ONG. Por iso reprochan a multiplicidade, insisten na unión. Os traballadores profesionais pola contra, comprenden a estrutura e función das súas entidades. Estes últimos consideran que necesitan formación, especialización etc., mentres que os traballadores do valor engadido, os voluntarios, non só non entenden senón que incluso rexeitan o labor de calquera experto, dos profesionais, da formación. En orde ao financiamento necesaria da entidade non lucrativa, os traballadores profesionais entenden esta como unha das actividades necesarias e desenvólvena e lévana a cabo precisamente con profesionalidade. Pola contra o traballador voluntario de valor engadido, culpa ao

Estado, as Administracións, á Sociedade das carencias que só eles co seu bo saber facer, con seu saber natural, van suplir, desde que os culpables contribúan coas súas achegas ás necesidades económicas da entidade.

Pero o máis interesante, considero, para este debate, do documento referido, é a análise que fai respecto á fonte de financiamento ou a fonte de formación, pois os traballadores voluntarios e os traballadores do valor engadido, nunca aceptarán un financiamento ou unha formación que veñan e considéranlle fontes contaminadas, fonte impuras.

Disto aprovéitase a Administración Pública cando, como tiven ocasión de comprobar persoalmente, se na tramitación de calquera expediente e subvención, petición, dunha asociación se persoa un avogado, inmediatamente ven con malos ollos a actuación do experto, seguramente porque este denunciará calquera tipo de manipulación que se faga da liberdade de asociación, e dos dereitos dos cidadanos. Un experto esixirá na tramitación a máxima eficacia e obxectividade na xestión das subvencións, un traballador voluntario, un traballador do valor engadido entrarán no xogo da competencia entre administracións, asociacións calará, esquecerá calquera tipo de reivindicación e calquera tipo de enfrontamento, movidos polo fin inmediato e cuasi automático de conseguir para os seus asociados eses servizos que prometeron e que consideran tan inaprazables, conformaranse coa máis mediocre e ineficaz das prestacións, con tal de dicir que tenas. A administración que fai renuncia dos seus deberes asistenciais, que ao abeiro das políticas neoliberais se atrincheira trala liberdade de organización das asociacións, e enarborando a bandeira da solidariedade "ben entendida do asociacionismo", consegue deste modo sepultar calquera ánimo reivindicativo, sepultar o que verdadeiramente son os principios dunha asociación nun estado democrático. As asociacións convértense de facto nunha administración asistencial que suple a ineficacia e a pasividade da administración, substituindo a reivindicación polo mutualismo, o interese xeral polo particular dos seus asociados. É todo o contrario ao verdadeiro sentido do principio de subsidiariedade.

Deste modo a cambio da cesión do edificio no que de mala maneira prestar catro servizos ao asociado, mediante a entrega de cantidades irrisorias en comparanza co que se inviste noutros sectores da economía, As Administracións involucran ás asociacións nun mercado competitivo de subvencións no que o valor máis apreciado é o da asociación que non expón conflitos, que sexa os máis ampla posible, que aglutine as actividades, porque evitando o pluralismo ideolóxico, e a profesionalidade, evitan e controlan que se manifeste o conflito social.

Ao final só as actuacións que se integran neste sistema de subvencións-control poderán repartir entre os seus asociados os beneficios en especie que se derivan do uso das instalacións, ou da aplicación das subvencións a necesidade de exclusiva dos socios.

No fondo, estase obrigando aos cidadáns a asociarse , o que a todas loxes é

inconstitucional, mediante a técnica das subvencións, pois quen queira acceder aos servizos que se prestan con diñeiro público a través só das asociacións, terá necesariamente que asociarse. Isto é posiblemente un fraude de lei. Se a Administración non ten recursos suficientes para cubrir os servizos asistenciais, non pode xestionalos mediante a técnica de subvencionar asociacións. Segundo a lexislación que regula os contratos das Administracións, debería contratar os servizos, sexa cunha empresa, sexa cunha asociación, pero cumprindo os requisitos que garanten non só a transparencia na contratación, senón a eficacia na xestión e no gasto público. Dado que se trata de verdadeiros servizos públicos, non poden encuadrarse na política de subvencións a actividades sociais, pois –insistimos– son auténticas prestacións asistenciais que incumben á Administración. Se se cede o uso de edificios para fins asociativos exclusivamente, é lóxico que se beneficien diso só os asociados. Pero se no edificio se instala un centro de día, por exemplo, financiado con subvencións monetarias doutra administración, é evidente que estamos diante dunha prestación á que teñen dereito todos os cidadáns. A Administración, deste modo transfire os custos aos usuarios que deberán completar cos seus recursos propios, a prestación. É polo tanto un dobre fraude: dunha beira elúdese a prestación do servizo público e doutro subvenciónase o que debería ser obxecto de contratación. E todo iso baixo o escudo protector de mal entendido dereito de asociación que prohíbe injerencias por parte dos Tribunais na súa organización interna. A Xurisprudencia favorece esta barreira infranqueable, con sentencias como a de TS 1ª, S 07-06-1997, núm. 502/1997, rec. 1857/1993. Pte: García Varela, Román

“...de acordo coa doutrina xurisprudencial contida, entre outras, na sentenza do Tribunal Constitucional número 75/1983, de 3 de agosto, toda vez que a clasificación dos socios da entidade recorrente establecida nos estatutos non obedece a criterios obxectivos e supón unha discriminación arbitraria–, se desestima porque a ordenación de afiliados en protectores, de honor e de número, e a determinación de que os dous primeiros teñen dereito a voz pero non a voto, constitúe unha cuestión interna dunha entidade con fins culturais e festivos, contraria aos métodos democráticos hoxe en uso, en verdade anacrónica e, por ende, desligada da actual realidade social, sen embargo ten que ser modificada mediante o oportuno troco estatutario por iniciativa dos socios; ao respecto, a STC número 218/1988 ten declarado que o acto de integración nunha asociación non é un contrato en sentido estrito ao que poida aplicarse o artigo 1256 do Código Civil, senón que supón a aceptación dos estatutos polo asociado e a integración do mesmo na unidade non só xurídica senón tamén moral que constitúe a asociación, como tamén que o dereito dos socios como membros da asociación consiste en que se cumpran os estatutos, sempre que estes sexan conformes á Constitución e ás Leis; amén do consignado, a STC mencionada manifestou que a actividade das asociacións non forma naturalmente unha zona exenta de control xudicial, pero os Tribunais, como todos os poderes públicos, deben respectar o dereito fundamental de asociación e, en consecuencia, o de autoorganización das mesmas, o cal forma parte do de asociación...”

Sirva como exemplo xurisprudencial do o devandito ata agora dúas sentencias que me

chamaron a atención, nunha denégase a subvención por considerar que a actividade que pretende desenvolver a asociación xa está sendo xestionada pola administración. Noutra sanciónase un concello por haber decretado o desaloxo dun edificio municipal no que estaba domiciliada unha asociación.

TSJ Canarias (SCR) , S 20-12-1999, núm. 1352/1999, rec. 427/1997. Pte: Clavijo Hernández, Francisco

QUINTO.- Por todo o razoado e exposto, procede desestimar este recurso e a súa demanda, por canto, como se dixo, a Asociación demandante non só non ten sede social, senón que tampouco constan resultados reais da súa actividade asociativa, na marxe de que a que realiza é competencia do Departamento de Servizos Sociais do Concello Da Lagoa...”

TS 3.ª Secc . 7.ª S 12 Mar. 1999.— Relator: Sr. Cáncer Lalanne.

“...Por cuxas razóns non cabe soste, como se fai na sentenza impugnada, que a actividade municipal enjuiciada, non afecta ao núcleo esencial do dereito de asociación, posto que, vixente o convenio que lexitimaba o uso e xestión do «esplai», sito no inmovible ocupado polo Llar do J., e a actividade asociativa alí desenvolvida, o único camiño válido que tiña o Concello para recuperar o inmovible, era o indicado pola CE, ou sexa acudir á autoridade Xudicial, e unha vez feito desaparecer o convenio, usar, entón, as facultades legais que lle pertencían de recuperar o inmovible de dominio público municipal, pero non adoptar medidas que inmediatamente supoñían paralización da liberdade asociativa da recorrente, lexitimamente efectuada...”

Non obstante, a STC TC 2ª, S 23-02-1987, núm. 23/1987, Data BOE 04-03-1987. Pte: Latorre Segura, Angel pode ser, a sensu contrario, un argumento para intervir, como se fai con toda as actividades suxeitas a autorización, estas prestacións asociativas. Se segundo o TC, a actividade meramente asociativa dunha Sociedade Anónima está fóra do control xudicial ao amparo do dereito de asociación, a actividade lucrativa dunha asociación, especialmente cando utiliza recursos públicos, queda fóra de portas do dereito fundamental. Posto que reparto de beneficios non significa animo de lucro e as asociacións, para subvenir as súas necesidades realizan actividades económicas e comerciais, e en definitiva reparten os beneficios en especie entre os seus asociados, ao fin e á corda están desenvolvendo unha actividade patrimonial que debe ser sometida a control xudicial, cando dela se derive unha desprotección das incapaces.

MªJesús ADOITAR expresa seu reocupación pola falta de actuación administrativa, e constata o que desde a súa experiencia profesional como Traballadora Social, coincide co exposto neste relatorio:

“...Formúlalas de que se serve a Administración para desentenderse da xestión directa de servizos que deberían ser básicos van desde contratos ou convenios a subvencións.

É curioso que a Rede de atención a persoas sen fogar descansa, en gran medida, precisamente en fórmulas de subvención, que é a que menos responsabiliza á Administración.

En calquera caso e sexa cal sexa a maneira en que se establece a relación coa iniciativa social, o certo é que se produce unha situación de subordinación da iniciativa social á administración Pública, xa que é esta a que pode aprobar ou non o mantemento das subvencións ou convenios.

O efecto perverso deste tipo de relación está ocasionando dificultades en varias vertentes:

Primeira, prodúcese unha dependencia para a Administración, o que ocasiona que as asociacións e entidades da iniciativa social perdan moitas das súas capacidades vertebradoras da opinión da sociedade civil, diante das actuacións das administracións públicas.

Segunda, os recursos e servizos que se xeran con estas fórmulas posúen un grao importante de inestabilidade e precariedade, o seu mantemento ou non, nas mesmas condicións dependen de variables difíciles de controlar, cando non do simple capricho do xestor público do programa.

Unha terceira consecuencia sería a precariedade laboral dos profesionais, o que ademais de incidir na calidade das prestacións e da propia intervención, é claramente inxusto, coa ambigüedad existente prodúcese unha limitación dos dereitos dos traballadores e unha indefensión dos mesmos, os salarios ás veces son a metade do establecido para idénticos traballos na administración, o horario adoita ser maior, por non falar da seguridade no posto de traballo, por suposto e dadas as circunstancias a administración, en moitos casos, non entra nos perfís profesionais necesarios para realizar as actividades que deposita na iniciativa social.

Cuarto. As relacións que manteñen entre si as entidades pasaron de ser de colaboración mutua, a ser de simple competencia entre elas, ás veces dunha feroz competencia.

Por outra parte a transformación da iniciativa social en servizos e prestacións do Sistema, sen que exista unha planificación previa da rede de atención, e cuns Servizos Sociais Xerais insuficientemente dotados, está configurando unha forma de intervención pola cal diferentes profesionais de distintas entidades interveñen ao tempo sobre unha mesma persoa sen unha delimitación clara das responsabilidades e con mensaxes ás veces antagónicas, o que lonxe de axudar ás persoas en intervención, desorientaas aínda máis...”

Ao meu noso entender, as prestacións asistenciais non poden ser xestionadas polas asociacións, non pode unha asociación utilizar os bens públicos que se cédennes ou se

entréganlles como subvención, coma se de diñeiro privado tratácese. Por un lado está o posible conflito coa normativa protectora da libre competencia (pensemos nas dificultades burocráticas e económicas para instalar unha consulta psicolóxica e a facilidade con que desde as asociacións, sen máis control, prestan este servizo a través de voluntarios ou profesionais non cualificados). Doutra banda, o destino dos fondos públicos que se entregan á asociación, non pode quedar ao libre arbitrio da Xunta Directiva. Isto, á parte de ir en contra do principio de transparencia no gasto público, xera entre os asociados conflitos graves: o destino das subvencións por exemplo para rehabilitación de edificios, contratación de persoal, etc...ao non facerse coas fórmula de contratación administrativa, dá pé ao “amiguismo” e a toda clase de abusos de poder. A selección do persoal traballador nas asociacións, debe estar revestida das garantías da contratación administrativa. É mais daniño un psicólogo se experiencia que a falta de terapia.

Entendemos que estas actividades non entran dentro do dereito fundametal de asociación e que, en todo caso, por afectar a dereitos fundamentais como a saúde, e ao ser financiadas con diñeiro público, requiren un control administrativo.

CARMEN BARRANCO EXPÓSITO asegura que

“...Para falar de realidades en materia dos «Dereitos Humanos das Persoas con Discapacidade» hase de falar de consecución de Plans Integrais eficaces e tanxibles, é dicir en «Lexislación Positiva» que ampare a igualdade de oportunidades para que as persoas poidan acceder aos bens e servizos da comunidade.

Pensamos que se os Dereitos Humanos non se apoian en Leis e Plans Integrais que sexan levados a cabo desde a cooperación institucional das administracións públicas, privadas e ONGs, todo o que se diga ao respecto resultará ser unha pura quimera. En resumo, o Plan de Acción é un plan estratéxico no que se concretan os obxectivos, as medidas e accións fundamentais a realizar pola Administración Central; Autonómicas; Cabidos e Concellos. ...Xuntos, establecendo redes sociais e establecendo canles na unidade de acción, continuaremos avanzando, facendo «realidade» que os Dereitos Humanos e Sociais non queden reducidos a unha mera declaración de intencións ou en políticas pasivas, propias dos Estados e axentes benfeitores; é dicir, en mera «quimera».

Pola súa banda, a Propostas elaboradas polos Grupos de Traballo constituídos a partir do encontro do 21 de maio de 1998 do Presidente de Goberno, José María Aznar coas ONG's de ámbito social, suxeriron :

PROPOSTA N° 6: Elaboración dunha nova Lei de Asociacións

No documento ANEXO n°3 detállanse as nosas propostas, facemos aquí un resumo do sentido e xustificación das mesmas.

EXPOSICIÓN DE MOTIVOS

Non se trata xa de que o Estado non interfira no exercicio da liberdade dos cidadáns a asociarse, senón de que o Estado asuma unha posición garantizadora do seu libre

exercicio, e iso implica que se propicie un marco xurídico adecuado que permita o normal desenvolvemento de calquera das iniciativas asociativas e que garanta, pola súa vez, a plena neutralidade do poder público, que favoreza e potencie o feito asociativo.

Salientar a necesidade, oportunidade política e xurídica de contar cun instrumento que non só estableza o réxime xurídico común das asociacións como garantía de participación de e de promoción da liberdade e do pluralismo asociativo (desenvolvemento constitucional), senón tamén como resposta a un fenómeno que caracteriza a sociedade do noso tempo e que defina ou artelle o papel que corresponde ás asociacións no desenvolvemento do Estado do Benestar, a través do recoñecemento das funcións que estas cumpren como axentes sociais de troco e transformación social, como entidades prestadoras de servizos, como "grupos de presión" ou de representación de xuros colectivos, na súa función de garantir valores e como estruturas mediadoras entre a Sociedade e o Estado.

Doutra beira, resulta tamén necesario un marco xurídico que ademais de basearse no espírito constitucional teña en conta a lexislación europea. O Tratado da Unión Europea de 1992, recoñece formalmente os vínculos con este sector, na Declaración 23 anexa ao tratado.

Na mesma liña, os traballos existentes sobre o chamado Estatuto da Asociación Europea de 1993, destinados a dotar ás asociacións de personalidade xurídica noutros países da Unión Europea.

PROPOSTA

Propónse a elaboración dunha nova Lei de Asociacións que ten que ter como finalidade establecer un marco xeral estatal, do dereito de asociación, que ofrezca unha regulación inspirada na defensa e promoción da liberdade e o pluralismo asociativos e teñan en conta a realidade presente e futura do sector asociativo.

A Lei de asociacións 1/2002 parece que tende a corrixir dalgunha maneira estes desaxustes. A exposición de motivos aclara:

A presente Lei recoñece a importancia do fenómeno asociativo, como instrumento de integración na sociedade e de participación nos asuntos públicos, diante do que os poderes públicos han de manter un coidadoso equilibrio, dun lado en garantía da liberdade asociativa, e doutro en protección dos dereitos e liberdades fundamentais que puidesen encontrarse afectados no exercicio daquela.

Resulta patente que as asociacións desempeñan un papel fundamental nos diversos ámbitos da actividade social, contribuíndo a un exercicio activo da cidadanía e á consolidación dunha democracia avanzada, representando os xuros dos cidadáns diante dos poderes públicos e desenvolvendo unha función esencial e imprescindible, entre outras, nas políticas de desenvolvemento, medio ambiente, promoción dos dereitos humanos, mocidade, saúde pública, cultura, creación de emprego e outras de similar natureza, para o cal a Lei contempla o outorgamento de axudas e subvencións por parte das diferentes Administracións públicas conforme ao marco legal e regulamentario de carácter xeral que prevéas, e ao específico que nesa materia se

regule legalmente no futuro.

Xa que logo, inclúese un capítulo dedicado ao fomento que incorpora, con modificacións adxectivas, o réxime das asociacións de utilidade pública, recentemente actualizado, como instrumento dinamizador da realización de actividades de interese xeral, o que redundará decisivamente en beneficio da colectividade.

Non pode esquecerse, neste aspecto, o importante papel dos voluntarios, polo que a Administración deberá ter en conta a existencia e actividade dos voluntarios nas súas respectivas asociacións, nos termos establecidos na Lei 6/1996, de 15 de xaneiro, do voluntariado.

Pola súa banda o artigo 31

31. Medidas de fomento.

1. As Administracións públicas, no ámbito de as súas respectivas competencias, promoverán e facilitarán desenvolvemento das asociacións e federacións, confederacións e unións que persigan finalidades de interese xeral, respectando sempre a liberdade e autonomía fronte aos poderes públicos. Así mesmo, as Administracións públicas ofrecerán a colaboración necesaria as persoas que pretendan emprender calquera proxecto asociativo.

2. A Administración Xeral do Estado, no ámbito da súa competencia, fomentará o establecemento de mecanismos de asistencia, servizos de información e campañas de divulgación e recoñecemento das actividades das asociacións que persigan obxectivos de interese xeral.

3. As asociacións que persigan obxectivos de interese xeral poderán gozar, nos termos e co alcance que establezan o Ministerio ou Ministerios competentes, de axudas e subvencións atendendo a actividades asociativas concretas.

As subvencións públicas concedidas para o desenvolvemento de determinadas actividades e proxectos só poderán destinarse a ese fin e estarán suxeitas á normativa xeral de subvencións públicas.

V.– Unha proposta de actuación coordinada: Os Consellos Sectoriais da Lei de Asociacións. A creación dun Centro virtual de documentación, información e debate.

A nova lei de asociacións prevé a creación de consellos sectoriais no seu artigo 42, que constitúe unha fórmula válida para arbitrar no seo da administración pública, de forma institucionalizada, unha eficaz coparticipación na acción contra o mobbing.

Consellos Sectoriais de Asociacións

1. A fin de asegurar a colaboración entre as Administracións públicas e as asociacións, como leito de participación cidadá en asuntos públicos poderanse constituír Consellos Sectoriais de Asociacións, como órganos de consulta, información e asesoramento en ámbitos concretos de actuación.

2. Os Consellos Sectoriais de Asociacións estarán integrados por representantes das Administracións públicas, das asociacións, e por outros membros que se designen polos seus especiais condicións de experiencia ou coñecemento, atendendo á distribución competencial concreta que en cada materia exista.

3. Regulamentariamente, e para cada sector concreto, determinarase a súa creación, composición, competencias, réxime de funcionamento e adscrición administrativa.

A Exposición de Motivos explica:

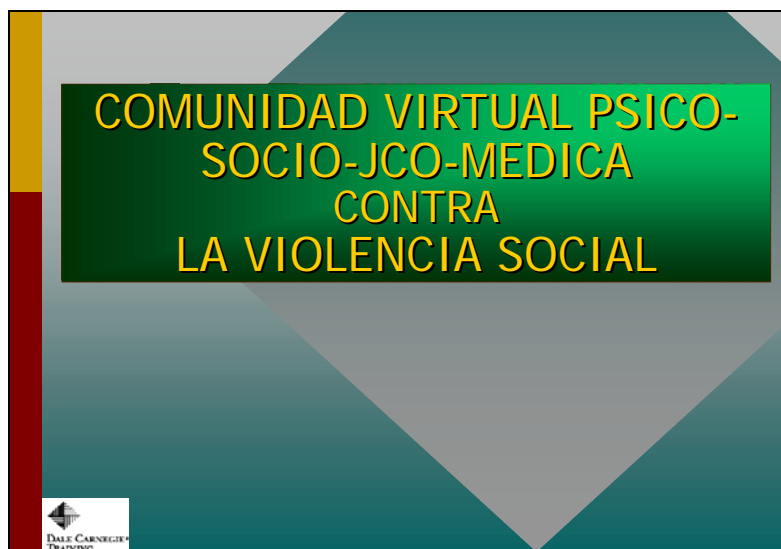
Outra das novidades destacables da Lei é a posibilidade de creación dos Consellos Sectoriais de Asociacións como órganos de colaboración e asesoramento, dos que forman parte representantes das Administracións e das asociacións, como marco de actuación común nos distintos sectores asociativos, dada a súa ampla diversidade, e que sirva de leito de interlocución, para que o papel e a evolución das asociacións respondan ás necesidades actuais e futuras.

É necesario que as asociacións colaboren non só coas Administracións, senón tamén coa industria e o comercio, as organizacións empresariais e as organizacións sindicais; colaboración edificada sobre unha relación de confianza mutua e de intercambio de experiencias, sobre todo en temas tales como o medio ambiente, cultura, educación, sanidade, protección social, loita contra o desemprego, e promoción de dereitos humanos. Coa creación dos Consellos Sectoriais de Asociacións, preténdese canalizar e alentar esta colaboración.

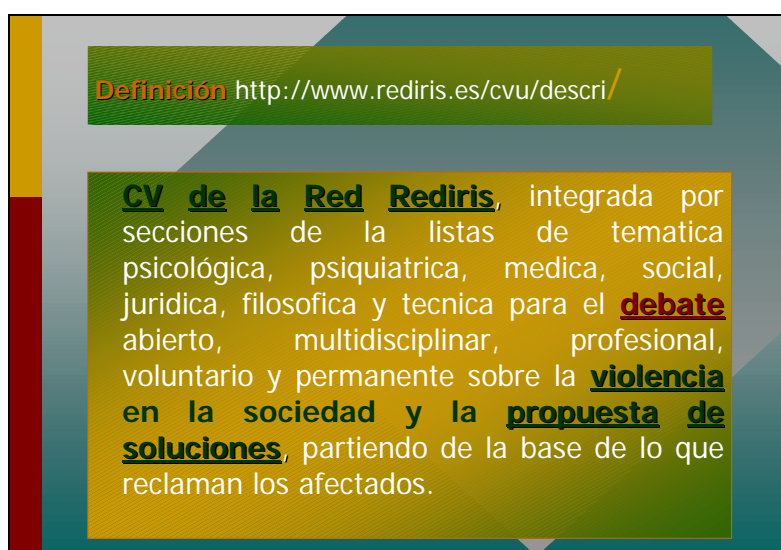
Neste sentido, as novas tecnoloxías (internet) poden servir de ferramenta de traballo para crear unha comunidade virtual como centro de documentación, información e investigación sobre o mobbing, con subseccións destinadas á ordenación socio-xurídica-sanitaria, documentación legal e xurisprudencia, espazo de debate e consultas. Esta idea foi ben acollida por máis de 40 persoas e 3 listas de distribución en Rediris, que está pendente de desenvolver o proxecto, e ser presentado a Rediris. Trátase dun espazo virtual no que combinando área de traballo en equipo, cunha ágora de debate e discusión, con posibilidade de coordinación con outros foros de internet, intercambiado opinións no área reservada, no necesario, e ofrecendo información no área aberta, contribuíse ao estudo do mobbing. A sociedade de

información, como se sabe, pode ser útil para evitar discriminacións, e para o desenvolvemento dunha cultura e o avance da sociedade en xeral. A mellor maneira de actuar contra o mobbing é a través do coñecemento multidisciplinar.

Diapositiva 1

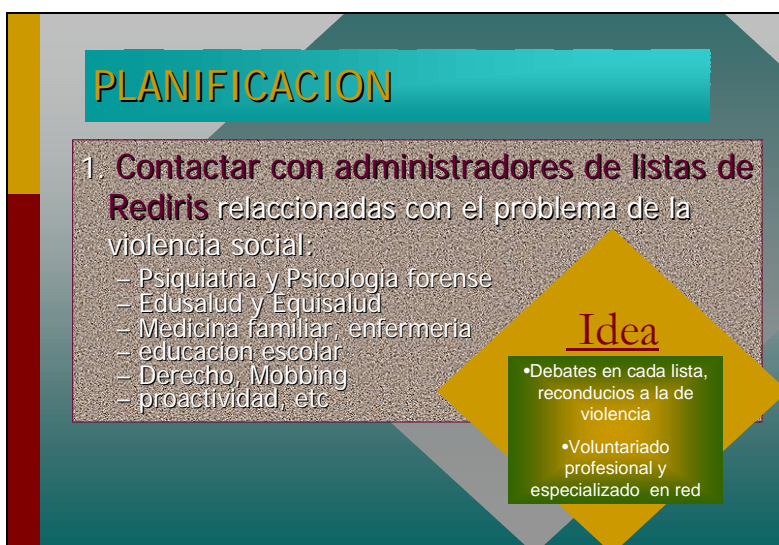
Diapositiva 2

Diapositiva 3

Diapositiva 4

Diapositiva 5

PLANIFICACION

2. Preparar documentación y noticias para cada sección de cada lista que forme la CV:

- Información **General**
- Información adecuada a **cada lista** o foro
- **seleccionar suscriptores activos** de cada lista para mantener vivo el debate y la lista de la CV

Idea

- Divulgar y recopilar información entre tantos profesionales y especialistas, universidades y centros

Diapositiva 6

PLANIFICACION

3. Enviar un **Saluda** a las listas, universidades, instituciones colaboradoras de **rediris** y a **las asociaciones** mas representativas de afectados

- Información **General**
- Información adecuada a **cada lista** o foro
- **seleccionar suscriptores activos** de cada lista para mantener vivo el debate y la lista de la CV

Idea

- Divulgar y recopilar información entre tantos profesionales y especialistas, universidades y centros

Diapositiva 7

Puesta en marcha del proyecto

SE INICIARA UN **DEBATE EN CADA FORO O LISTA** PROMOVIENDO LA PARTICIPACION, SOBRE UN ASPECTO CONCRETO QUE SE ELIJA:
objetivo: fomentar,
incentivar el debate

• **MULTIFOROS**

- Los responsables de cada foro remitirán las conclusiones de los debates periódicamente a la lista de violencia

M^aJosé Blanco Barea. Avogada.
Javier López Parada. Interventor da Administración Local.
Astorga, xuño-2002